

---

---

# KAHRAMANMARAŞ ŞEHİR KİMLİĞİ ÜZERİNE TOPLUMSAL YAPI ÇÖZÜMLEMESİ\*

**İsmail GÖKTÜRK**

Öğr. Gör., KSÜ İİBF Kamu Yönetimi Bölümü,

Orcid id: 0000-0003-3465-0418

**Mehmet YILMAZ**

Dr. Öğr. Üyesi, KSÜ İİBF Sosyal Hizmet Bölümü,

Orcid id: 0000-0002-5710-5263

---

---

## Öz

Şehir kimliği, toplum kültürünün kurumsallaşmasıyla oluşan maddi yapılarla insan ilişkilerinin tezahürü olan, örf-adetlerden, geleneklere, oradan mimari üsluba kadar bir dizi unsurun birleşiminden oluşur.

Kahramanmaraş'ı nev-i şahsına münhasır kılan kendine mahsus bir takım özellikleri vardır. Şehir karakterinin ana özellikleri olan bu faktörler, Kahramanmaraş'ta kahramanlık ruhu, dini hayatla ilgili duyarlılık, kültür ve edebiyat adamları yetiştiren bir şehir olması vb. şeklinde sıralanabilir.

Bu çalışmada, Kahramanmaraş'ın sosyo-kültürel yapısı, coğrafya, tarih, mimari, ve kimliği etkileyen diğer faktörler çerçevesinde Kahramanmaraş'ın şehir kimliğinin oluşumu, tarihsel süreçte gelişimi ve bugünkü mevcut durumu incelenmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Şehir Kimliği, Sosyo-Kültürel Yapı, Kahramanmaraş

## SOCIAL STRUCTURE ANALYSIS ON KAHRAMANMARAŞ CITY IDENTITY

### Abstract

The city identity consists of a combination of elements that are the manifestation of human relations with the material structures formed by the institutionalization of the society culture, from customs to traditions and from there to architectural style.

There are a number of unique features that make Kahramanmaraş unique. These factors, which are the main characteristics of the city character, can be listed as the spirit of heroism in Kahramanmaraş, sensitivity about religious life, and a city that educates people of culture and literature.

In this study, the socio-cultural structure of Kahramanmaraş, geography, history, architecture, and other factors affecting the identity of Kahramanmaraş, the formation of the city identity, the development of the historical process and the present situation are examined.

**Key Words:** City Identity, Socio-Cultural Structure, Kahramanmaraş

---

\* Bu çalışma, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi tarafından 22 Ocak 2015 tarihinde düzenlenen "Kahramanmaraş Şehir Kimliği Çalıştayı Sonuç Raporu"nun yazarlar tarafından hazırlanmış olan bölümünün ilgili kısmının yeniden düzenlenerek makaleye dönüştürülmüş şeklidir.

## 1. GİRİŞ

Adamın su gibi akanıdır Maraşlı  
Biberde, çeltikte, pamukta elleri  
Sim işler, oyma yapar, edik diker gibidir  
Sinsin oynar, halay çeker, diz kırar gibidir  
Kuşanıp ava giderken  
Bataktan alırken turacı  
Giyinip çarşıya varırken  
Kara şalvar ak işlik  
Gözleri ışığı ve geceyi paylaşırır  
Kaşları onuru ve sevdayı  
Adamın su gibi akanıdır Maraşlı  
(Gülten Akın)

Şehirler vardır, ülkelerinin atardamarlarıdır. Tarihin kırılma noktalarında millet hayatının sürekliliğini sağlayacak dinamiği, enerjiyi açığa çıkaracak gücü içinde barındıran kentler vardır. Artık bitti denilen yerde, ben varsam bitmemiştir diyerek her şey yeniden başlıyor duygusunu uyandıran kentler...

Maraş bu kentlerden biridir. Milli Mücadele’de ilk kurşunu atarak, içinde saklayıp büyüttüğü kahramanlık duygusuyla, tarihin koptuğu yerde yeniden millet olma coşkusunun kazanılmasını sağlamıştır. Maraş bir bütün olarak; çocuğu, kadını, erkeği yaşlısıyla yani “Milli Mücadeleye katılmayan tek bir fert bile yoktur” dedirten ölçüyle bu ödevini yapmıştır. Onun içindir ki 5 Nisan 1925 tarihinde TBMM’ce kendisine verilen İstiklâl Madalyası ile yeryüzünde emsalsiz bir onurun sahibi olmuştur. Bu yönüyle Maraş, kültürümüzün bir unsuru olan kahramanlığın kurumsallaşmasını sağlamıştır; 7 Şubat 1973’de “kahramanlık unvanı” ile de taltif edilmiştir. Maraş kahramanlık ruhunu Sütçü İmam’ın torunları olarak hem unvanında hem yüreğinde hala barındırmaya devam ediyor. Şairinin dediği gibi, “kim var? diye seslenince, sağına ve soluna bakınmadan, fert fert ‘ben varım!’ cevabını verici, her ferdi ‘benim olmadığım yerde kimse yoktur’ duygusuna sahip” insanların yaşadığı bir kent olmaya devam ediyor.

Maraş sadece Milli Mücadeledeki kahramanlığıyla değil; kültürümüzün hemen her şubesindeki kahramanlarıyla da öne çıkan bir kentimizdir. Kuddûsî’den 1 Necip Fâzıl’a, ondan günümüz şairlerine uzanan çizgisiyle edebiyat alanında her dönemde öncü olan bir kentimizdir. Bulunduğu her mecliste hemşehrimiz olmakla daima övünen ve bizim de gurur kaynağımız merhum Necip Fazıl, Cumhuriyet döneminin şiirde, fikirde ve diğer edebî alanlarda verdiği eserleriyle en öne çıkan isimdir. Bu öncü kahramanlar kültürel sürekliliğe vesile olmuşlardır ki şimdi, Maraş’ta üç genç bir araya gelse bir edebiyat dergisi tasarlıyor olur.

---

<sup>1</sup> Kuddûsî Ahmed Efendi (1769-1849), Maraş’tan Niğde’ye göç eden Nakşibendî şeyhi ulemâdan Hacı İbrâhim Efendi’nin oğludur. Mar’aşîzâde ve Kuddûsî Baba olarak da tanınan Kadiri Şeyhi Kuddusi Ahmed efendi, Allah’ın kuddûs ismine mazhar olduğu veya bu ismin mazharı olmayı umduğu için şiirlerinde Kuddûsî mahlasını kullandığını söyler. XIX. yüzyılda Anadolu’da yetişen şair mutasavvıfların en önemlilerinden biridir (Uludağ ve Köksal: 2002:315-316)

Maraş'ımızın bu kadar çok şair, yazar, sanatkar yetiştirmesi, bu toprağın, bu suyun, bu havanın, insanın mayasına kattığı cevherle ilgilidir. Bu memleketin havasıdır Mahsûni'nin türkülerindeki hüznün. Bu toprakta yaşadığı için şairinin "isminin baş harfleri acz tutar". Şevket Bulut'un "Kör Kuyu"lardan en güzel hikâyeleri çıkarması belki de içtiği sudandır. Bu şehirde herkes bir sanatkar ruh taşır. Dünyayı global bir köy haline getirmek için devasa şirketlerin kurulduğu bu dönemde, bu şehrin insanı bakır döver, semer yapar, keçe yuvarlar ve külek yapar. Bu şehirde çocuklar para kazansın diye değil; sanat öğrensin diye çırak durur ustalarının yanına. Oymacılık öğrenir, kuyumculuk öğrenir. Yâni hayata sanatkar bir ruhla bakmayı öğrenir. Bu şehrin genç kızları gergeflerine gönlünü gerer. Gözünün nurunu yüreğinin sevgisini yansıtır oyahı yazmasına, işlediği sim sırmaya. Onun sanatçı duruşu, yaptığı her işi sanatlı kılışır ki Fatih'in eşi, Yavuz'un annesi yapmıştır onu. Sanatkar ruhudur ki emeksiz iş yapmamayı öğretmiştir ona, yaptığı yemekler baş tacıdır Türk mutfağında. Süt, sahlep, şeker dünyanın her yerinde bulunur ama ancak Maraşlının elinde adı dondurmadır onun.

Bu makalede önce şehir kimliği kavramı tanımlanacaktır. Ardından, Kahramanmaraş'ın ayırt edici vasfı olan karakteristik özellikleri ele alınacaktır. Nitekim şehir kimliğini oluşturan da bir şehri diğerlerinden ayıran önemli vasıflarıdır. Bu özellikler arasında sırasıyla Kahramanmaraş'ta dini duyarlılık, kahramanlık ruhu, kültür ve edebiyat şehri olma özellikleri ele alınmıştır. Metin içerisinde, Kahramanmaraş ifadesi yerine yalın olarak Maraş ibaresi kullanılmıştır. Zira Maraş isminde kahramanlık ruhu mündemiçtir.

## 2. KAHRAMANMARAŞ ŞEHİR KİMLİĞİ VE SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

### 2.1 Şehir Kimliği Kavramı ve Kapsamı

Şehirlerin, insanlar gibi kendilerine özgü kimlikleri vardır. İnsanlar, yaşadıkları çevreyi dizayn ederken, coğrafya, doğal ve tarihsel olaylar, üretim ilişkileri, bilim ve icatlar gibi somut etkenler; inançlar, korkular, güzellik anlayışları, farklı olma gibi soyut etkenlerle düzenleye gelmişlerdir. Şehirlerin kimliği oluşurken, toplumun inançlarının, geleneklerinin sosyal yapıya yansımaları kaçınılmazdır. Hacı Bayram-ı Veli'nin bir dörtlüğünde bu çok güzel ifade edilir:

Nagehan ol şâra vardım/Ol şârı yapılır gördüm

Ben dahi yapılır oldum/Taş-u toprak arasında

Bizim dilimizde medeniyet kavramı, "medine" yani şehir kavramından türemiştir. Bizde insanın ve şehrin inşası, dolayısıyla medeniyet, inanç ve din kaynaklıdır. Şehrin inşası, sosyal kurumların, yapıların, insan ilişkilerinin ve bunların neticesi olan sanat ve estetiği içeren her türlü eserin inşası anlamına gelir. Şehir inşasında somut yapılarla soyut değerler ilişkisi içerisindedir.

Sosyal yapı, bir sistem özelliğine sahip olduğu için, kültürel ve fiziki yapı unsurlarındaki her değişim diğerini de etkilemektedir. Toplumsal yapılar, toplumun inanç sistemi ve onun ürettiği kültürün tezahürüdür. Sosyal münasebetlerden mimari, estetik, sosyal hayatın devamı için oluşturulan kurumlar, çevre ve siyasal düzene kadar ulaşan bütün birimler bir etkileşim ve uyum içindedir. Sosyal bütünlük içinde bir sistem özelliği gösteren yapılar birbirini üretmektedirler. Sosyolog Merton, bireyi saran toplumsal çevreyi kültürel yapı ve toplumsal yapı olarak ikiye ayırır. Kültürel yapı, normatif bir

yapı olup, toplum yaşamındaki değer yargılarını, normları ve inançları kapsamaktadır.

Toplumsal yapı ise, toplum yaşamını belirleyen toplumsal ilişkilerden ve toplumsal örgütlerin işleyişinden oluşmaktadır. Ancak bu iki yapı birbirinden kopuk olmayıp, karşılıklı etkileşim içinde birbirlerini üretirler. Bunun içindir ki toplumbilimciler her iki yapıyı birlikte ifade için “sosyo-kültürel yapı” kavramını kullanmaktadırlar (Güven, 1999: 213 vd.). Kültürü maddi ve manevi kültür olarak ayıran ve maddi kültürün, manevi kültürün müşahhaslaşmış şekli olduğunu; medeniyetin de bu kültürün dışlaşmış araçlarından oluştuğunu söyleyen görüşler de vardır. Yani kültürel yapı veya manevi kültür, “nasıl olması gerektiğini” izah ederken; toplumsal yapı veya maddi kültür, “nasıl olduğunu” ortaya koymaktadır. İlerde değineceğimiz kültür medeniyet değişimleri tartışmaları bu çerçevede cereyan etmiştir.

Rus sosyolog P. A. Sorokin, toplumları ve sosyokültürel sistemleri üç ana grupta sınıflamaktadır. Bunlar, maddeci, manevî ve ideal sistemlerdir. İdeal dediği sistem, hem maddeci, hem de maneviyatçı kültürlerin sentezidir (Karakaya, 2017; Erkal, 1997: 247). Sorokin'e göre toplum, bir sosyo-kültürel sistem içinde varlığını devam ettirir. Bu sosyo-kültürel sistem temelde üç bileşenden oluşur. Bunlar, maddi olmayan, zamansız ve mekansız anlamlar; anlamları maddileştiren (maddi) araçlar, maddi araçların yardımıyla bu araçları işler hale getiren insan unsurudur (Yazıcı, 1998: 1834 vd.). Sosyo kültürel sistemin iki tip bütünleşmesi söz konusudur. Bunlardan birincisi fonksiyonel bütünleşme (işleyiş bütünleşmesi); ikincisi ise parçalara içten nüfuz eden ve bir mana etrafında entegre olmayı ifade eden mana etrafında bütünleşme biçimidir. Fonksiyonel bütünleşme, bir makinenin çarklarının birbiriyle ilişkisi gibi kültürün çeşitli unsurlarının hissiz ve anlayışsız bir şekilde bir araya gelmesiyle oluşur. Manalı bütünleşme ise, çeşitli unsurların sadece fonksiyon icabı değil, ihtiva ettikleri öz karakterleri itibarıyla birbirini tamamlamasıdır. Mana etrafında bütünleşme, toplumlar için sosyo-kültürel bir tamlanmayı sağlar. Sorokin, bu bütünleşme tipinden kültürün mantıklı/anlamlı bütünleşmesi olarak söz eder. Esasen bir üçüncü bütünleşme de değerler etrafında fonksiyonel bütünleşmedir ki, Sorokin buna, değerler etrafında bütünleşmiş süper toplum demektedir.

Şehir kimliği, toplum kültürünün kurumsallaşmasıyla oluşan maddi yapılarla insan ilişkilerinin tezahürü olan, örf-adetlerden, geleneklere, oradan mimari üsluba kadar bir dizi unsurun birleşiminden oluşur.

Gelenekselden moderne geçiş sürecinde, toplum kültüründeki değişimler şehir yapılarında ve ilişkilerindeki değişimlerle birlikte yürümektedir. Bir şehrin kimliği, doğal ve yapay çevreden kaynaklanan kimlik elemanları, bu elemanların mekânsal öğeleri, tarihi, kültürel değerleri ve düzeyi, mimarisi, sosyal yapısı, coğrafyası, içinde yaşayan uygarlıkları, yerel gelenekleri, yaşam biçimi, şu anda yaşayan insanları, ilk yerleşimden bugüne geçirdiği evreleri, topografyası, bitki örtüsü, iklimi, jeopolitik konumu, gibi etkenlere bağlı olarak oluşmaktadır. Bunun dışında, Doğu veya Batı kenti oluşu, deniz ve karayolu bağlantısı, başka kültürlerle olan açıklığı veya kapalılığı, ekonomik yapısı, barındırdığı canlı türleri, geçirdiği işgaller ve savaşlar, depremler, bir devlete başkentlik yapıp yapmadığı vb. birçok unsur da şehir kimliği oluşumunda önemli faktörlerdir. Bütün bu unsurların birleşimi ve

bütünleşmesi ile birlikte, şehirler kendine has özellikler kazanmaktadır (Deniz Topçu, 2011: 1052).

Kahramanmaraş şehir kimliğini oluşturan temel unsurlar da yine bu çerçevede, doğal çevre özellikleri, yapay çevre özellikleri, sosyo-kültürel çevre özellikleri ve ekonomik üretim ilişkileri ile belirlenmiştir. Bu yapılardaki değişimler, sosyo-kültürel anlamda şehirkimliğindeki değişimleri de etkilemektedir.

### 2.2. Kahramanmaraş Şehir Kimliği (Şehir İmajı)

Şehirlerin yapı tipleri, iklimi, coğrafyası, tarihi değerleri ve bunların şehir insanı üzerindeki etkileri, Maraş ölçeğinde bu başlık altında ele alınacaktır. Yine bu bölümde, Maraş'ın kimlik özellikleri, modernleşmeyle değişen yapıları, bunun hayat tarzına yansımaları gibi konular da farklı alt başlıklar kapsamında ele alınacaktır.

#### 2.2.1. Kahramanmaraş'ın Sosyo-Kültürel Yapısı ve Özellikleri

Türkiye'nin modernleşme macerasına maruz kalan bütün şehirler gibi, Kahramanmaraş da modernleşmeye maruz kaldığı ölçüde değişime uğramıştır. Bir sosyo-kültürel değişim modeli olan modernleşme, bilindiği gibi tarımsal üretimden endüstriyel üretime; kapalı köy ekonomisinden kent/pazar ekonomisine; insan hayvan enerjisinin kullanımından makine enerjisinin kullanımına doğru yapılan geçişler olarak tanımlanmaktadır. Kimi sosyal bilimciler de toplumun bu altyapı değişimine paralel olarak meydana gelen aydınlanma, pozitivizm, sekülerizm gibi üstyapısal değişimleri modernleşme olarak değerlendirmişlerdir. Modernleşme, modern dünyayı oluşturan bireyselleşme, sekülerleşme, kültürel farklılaşma, metalaşma ve kentleşme süreçlerinin hepsini bir arada anlatan bir terimdir (Best ve Kellner, 1998: 15).

Ana hatlarıyla modernleşme, farklılaşma ve uzmanlaşma olarak ele alınırken sosyal psikologlar, modernleşmenin doğurduğu zihinsel rahatsızlıklar üzerinde durmakta; iktisatçılar insanları motive eden psikolojik, sosyal ve politik faktörleri göz önüne almaksızın kişilerin teknoloji kullanımı ve benzeri hususlara bakmakta; siyaset bilimciler ise, ulus oluşturma, kurumsal yapıyı bozmadan yeni mobilize grupları uyumlaştırma sorunu olarak ele almaktadırlar. Modernleşme, sosyal ve fiziki çevreyle ilgili olduğu kadar, kişilerin tutum ve değerleri, zihinsel yapıları ve kişiliği ile de ilgili bulunmaktadır. Modernleşme, modern sosyal ve fiziki çevreye uygun zihinsel yapı, tutum, değer ve kişilik gerektirmektedir. Buradan hareketle, modern zihin, sosyal çevreyi de değiştirmekte ve kentsel değişim ortaya çıkmaktadır.

Geleneksel şehir üslubunun değişim süreci, Ankara'yı "modern bir kent yapma" anlayışıyla başlamıştır. Falih Rıfki'nin "Ankara, bütün Türkiye şehirciliğinin modeli; bütün belediyelerimiz için örnek olacaktır." ifadesi istikametinde, Anadolu'daki bütün şehirler Ankara'ya benzemeye başlamıştır. Geleneksel Türk şehrinin özelliği olan büyük bir mabed etrafında çarşı ve pazarların onların da etrafında mahallelerin meydana gelme süreci, Ankara örneğinde modern şehir yapılanmasıyla ortadan kaldırılmıştır. "Mabetsiz şehir inşa etme" iddiasıyla yeniden inşa edilen Ankara örneği, geleneksel şehir anlayışımızın da sonunu getirmekteydi.

Aslında, modern şehir Batıda Sanayi Devrimi'yle ortaya çıkan işgücü transferinin yol açtığı göç problemini yahut bu problemin doğuracağı yeni

sıkıntıları, verimliliği gözeterek tolere etme, daha katlanılabilir hale getirme çabasının bir sonucudur. Bu çerçevede, Batıda şehir tipleri, kantitatif unsurlar dikkate alınarak belirlenmiştir. Bizde ise, oryantalist bir yaklaşımla, Batıdaki modern şehir yapılanmasının taklidi, ihtiyaçtan çok statü sembolüne dönüştürülmüştür. Batıda esasen işçi kitlelerinin oturduğu apartman tipi yapılaşma, bizde bir statü sembolüne dönüştürülmüştür.

Maraş'ın genellikle zahire kültürüne uyumlu olarak yapılmış düz damlı iki katlı, engebeli araziye de uyum sağlayan ev modeli, 1950'lerden itibaren yerini apartmanlaşmaya bırakmıştır. Özellikle, yeni açılan yollarla başlangıçta 1960'lı yıllarda güney; sonradan 1980'lerden sonra kuzeybatı istikametinde gelişen şehir, geleneksel kent dokusunu yavaş yavaş ortadan kaldırmaktadır.

Modern şehirde, sadece kendini düşünen, başka şeylerle kendi çıkar ve konforunu ilgilendirdiği ölçüde ilgilenen insanların gelir seviyesine yahut sınıfına uygun mahalleler, siteler, semtler inşa edilmektedir. Oysa, Türk toplumunda geleneksel mahallenin en bariz vasfı, şehrin bütün renklerini bünyesinde barındırmasıdır. Eşraftan birinin konağının yanında bir rençberin mütevazı evi yer alır. Şehrimizde son yıllarda konakların restorasyonunda da dikkat edileceği üzere, varlıklı kimselere ait konaklar, şehrin eski mahallelerinin her yerine dağılmış vaziyettedir. Dolayısıyla, varlıklı ailelerin konaklarıyla, yoksul mahalleler iç içedir. Komşuluk hukuku içerisinde geçmişten beri yaşamışlardır.

### **2.2.2. Kahramanmaraş'ta Şehir Kimliğinin Oluşumunu Etkileyen Çevresel Faktörler**

Doğal çevre, coğrafi konum, dağlar, ovalar, platolar, akarsular, göller vb. gibi yeryüzü şekilleri, şehrin iklimi ile bunlara bağlı olarak oluşan bitki örtüsü ve hayvan varlığıdır. Doğal olmayan çevre ise insan eliyle ihtiyaçlara yönelik yapılan binalar, ibadethaneler, yollar, köprüler, barajlar, alışveriş merkezleri, eğitim mekânları vb. gibi unsurlardır.

Coğrafya, iklim, konargöçerlik, tarım ve hayvancılık, doğal çevre unsurları olarak zahire kültürünü doğurmuştur. Ekonomik anlamda kendi kendine yeten bir toplum olması, kapalı bir aile ve kapalı bir kent görünümüne yol açmıştır. Türkmen kültürünün de etkisiyle, bu coğrafya ve kültür, dışarıdan talepkar olmayan bir yapıya dönüşmüştür. Dolayısıyla sosyal açıdan ve sanayileşmenin sonuçları bakımından değişim yavaş olmuştur.

Şehrin doğal çevresi ve güzellikleriyle ilgili olarak Maraş'ın meşhur müftülerinden Hafız Ali Efendi'nin dönemine yetişen büyükler, onun şöyle söylediğini rivayet ederler: "Cennet Maraş'ta olmasına Maraş'ta ama; altında mı üstünde mi bilemiyorum"

Doğal olmayan çevre bakımından Kale, Ulu Cami, Kapalı Çarşı, Ashab-ı Kehf Külliyesi, Elbistan Ulucamii, Maraş konakları ve evleri vb gibi tarihi yapılar şehir kimliğinin oluşmasında önemli faktörlerdir.

Malik bin Eşter, Ukkâşe Hazretleri, Ashabı Kehf, Sütçü İmam, Şeyh Ali Sezai Efendi, Rıdvan Hoca gibi isimler şehrin karakteristik özelliğini kazanmasında önemli bir pay sahibidir. Bu anlamda şehir, kahramanlık unvanından önce yiğit ve kahramandır.

Doğal olmayan çevre anlamında Maraş'ta evler bir avlunun içinde bir ya da iki katlı olarak yapılır. Avlu insan boyunu geçen bir duvarla çevrilmiştir. Avlunun ortasında küçük bir çeşme akmaktadır. Köşede yahut alt katta bir ahır,

ortada bir dut ağacı bulunan avlu, zahire tutulmasında önemli bir fonksiyon icra eder. Avluda büyük bakır kazanlarda pişirilen zahire, genellikle toprak olan düz damlara çıkarılır, damlara serilirdi.

1920 başındaki Maraş Harbi'nde şehrin yarısı harap olmuştur. Divanlı, Mağaralı Mahalleleri ve Akdere tamamen olmak üzere, Şekerdere, Kümbet, Kuyucak, Çukuroba ve Tekke Mahallelerinde 1000 ev, çarşıda 350 dükkan, 2 cami, 15 okul ve Kışla binası tamamen yakılmıştır. Böylece, şehrin yarısının yandığı, üçte birinin de top mermileri ile yıkıldığı bilinmektedir. Şeyh Turan Camii minaresinde halen duran patlamamış top mermisi bu yıkımdan günümüze ulaşan bir hatıra olarak durmaktadır (Koç, 2010:102).

Cumhuriyet döneminde kültür ve tarih varlıkları satılmış, yağmalanmış, yıkılmıştır. Dolayısıyla şehrin kültürel dokusuna İstiklal Harbi'nden sonra da devlet eliyle büyük zarar verilmiştir. Tarihi yapılar ortadan kalkarken bu yapıların kimlik oluşumundaki fonksiyonları da kaldırılmaya çalışılmıştır.

Evliya Çelebi iklimi, suyu ve havasının güzelliği ile Maraş insanının bedeni, yüz kızılığı, zekiliği, ehli safa oluşu, zinde ve muhabbetli oluşu arasında bağ kurmaktadır. Evliya Çelebi, din büyüklerinin çokluğunu, Maraş'ın kadimliği ile izah eder. "Ve şehir-i Maraş'ta şeyhülislam ve nakîbü'l eşrâf ve sipahiyân kethudayeri ve yeniçeriyân-ı dergâh-ı âli serdârı ve dizdârı ve âyân-u eşrâfi ve ulemâ ve sulehâsı vardır" (Okumuş, 2009:30). Günümüzde de ilim ve kültür adamları silsilesi, şiir, edebiyat ve ilim adamları ile devam etmektedir. Kültür ve ilim adamı yetiştirmek, Maraş'ın günümüzdeki bariz vasfı olamaya devam etmektedir.

### 2.3. Maraş'ta Dinî Hayat ve Dinî Duyarlılık

Maraş'ın en temel vasfı, dindarlık ve muhafazakârlıktır. Maraş geleneksel kültüre önem veren bir şehirdir. Örf-adetleri, geleneği yaşatmak için gayret sarf eder. Kendisi yaşamasa bile yaşayan insanları teşvik eder; çocuklarının yaşamasını teşvik eder. Bir imam arkadaşımızın yaşadığı şu olay buna güzel bir örnektir:

Sabah namazına camiye giderken imam arkadaşı yolda elinde bıçak olan bir sarhoş durdurur ve cüzdanını ister. Parayı alan sarhoş uzaklaşırken, arkadaşımız arkasından seslenerek şöyle söyler: "kardeşim ben şu caminin imamıyım. Benden aldığın para sana helal olsun. Ancak aldığın parayı lütfen ailene harca; kötü yolda harcama" der. Bunun üzerine arkadaşın imam olduğunu öğrenen sarhoş, geri dönerek özür diler ve parayı iade etmek ister. Arkadaş almak istemeyince, bıçak tehdidiyle zorla verir. Akabinde yine bıçak tehdidiyle "sırtıma bin, seni camiye ben götüreceğim" der. Arkadaşımız çaresiz, camiye sarhoşun sırtında gider (Hattat Arif Yücel'den alıntıdır).

Dini duyarlılığın zaman zaman suistimallere de yol açtığı Maraş'la ilgili, 1978 Maraş Olayları'nı konu alan bir belgeselde o dönemde görevli olarak Maraş'ta bulunan bir üsteğmenin "Maraş halkı kapısını çalan herkesle ekmeğini paylaşan güzel insanlardır. Fakat, Maraş'ta asla, "Allah'ımı seven gelsin" demeyeceksiniz. İşini, gücünü bırakıp sonunu düşünmeden gelir." şeklindeki tespiti önemlidir (Dönemin Kayseri Hava İndirme Tugayı'nda muvazzaf subay Üsteğmen Ümit Aydil, Maraş Katliamı Belgeseli, 1978) . Dini duyarlılık, bu bağlamda tarihten bu yana üst safhadadır.

İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra, meşrutiyetin getirdiği kardeşlik, eşitlik prensiplerini Maraş'ta da hissettirmek amacıyla Mutasarrıflık tarafından, o güne kadar hutbelerde okunan "Allahım, din düşmanlarını ve kafirleri kahret" anlamına gelen duanın hutbelerde okutulmaması kararı alınır. 27 Aralık 1908 günü ikinci namazından sonra Ulucami'deki sancağı alan 200 kişilik bir grup, çarşıdaki 700-800 kişinin de katılımıyla kalabalık bir grup olarak Mutasarrıflığa doğru yürür. Bu olay üzerine, Maraş'ta örfi idare (sıkıyönetim) ilan edilir ve kurulan Maraş Divan-ı Harb-i Örfi'sinde (Sıkıyönetim Mahkemesi) onlarca kişi yargılanır ve cezalandırılır. Olaydan sonraki ilk Cuma günü, Ulucami'ye yaklaşık 5000 kişi hutbeyi dinlemek için Ulucami'ye gelir. Hutbenin eski usulde okunmasıyla cemaat sükunet içinde dağılır (Günay, 2013:240 vd.).

Maraş Kurtuluş Harbi, Şeyh Ali Sezai Efendi'nin önderliğinde yapılmış; Rıdvan Hoca gibi din adamları öne çıkmıştır. Maraşlılar, sosyal meselelerin hallinde de din adamlarına müracaat etmeyi sürdürmektedirler. Şehrimize Muş'tan gelip yerleşmiş, halen ilerlemiş yaşına rağmen Maraş halkına hizmet etmekte olan meşayihden Muşlu Ahmet Efendi, insanların özellikle aile ve sosyal hayatla ilgili meslelerinin çözümünde başvurdukları kişi olma vasfını sürdürmektedir.

Maraş'ın Fransızlar tarafından işgali sırasında, Ermeni eşrafından Hırlakyan'ın Fransız askerinin davul-zurna ile karşılanması isteğini, Maraş'ta abdal diye anılan davulcuların reisi Abdal Halil Ağa geri çevirmiş ve Hırlakyan'a şu cevabı vermiştir: "Ne ben, ne de arkadaşlarım davul çalar. Değil bir kese altın, davulumun kasnağını altınla doldursan gene de tokmağımı din kardeşlerimin bağına vurmam. Bu din bahsidir" (Gökşen, 2017:9). Abdal Halil Ağa'nın bu cevabı, Maraş'ta meşhurdur ve bütün Maraşlılar tarafından bilinir. Şapka İnkılabının akabinde Maraş'ta idam edilenler arasında bulunan Maşallah lakaplı kişinin İstiklal Mahkemelerindeki yargılama sırasında söylediği şu söz, Maraş'ta herkes tarafından takdirle anılır: "Benim adım Maşallah, şapka giymem inşallah"

Müessif 1978 Maraş Olaylarının da bu dini duyarlılığın suistimal edilmesiyle üretilmiş bir psikolojik harekât olduğu, bilinen bir gerçektir. Tekkeler kapatıldıktan sonra Maraş'ta, Duruş Efendi (1865-1938)<sup>2</sup> namıyla bilinen bir şeyh efendinin vefatının ardından kızları, tekke geleneğini ve dini hayatın duyarlılığını, kadınlar arasında "Cumaya gitmek" şeklinde adlandırılan sohbet geleneği şeklinde sürdürmüşlerdir. Mağaralı mahallesinde Duruş Efendi'nin konağı, bu sohbetlerin sürdürüldüğü bir mekan olma özelliğini korumaktadır. Mahallelerde dini bilgisi ileri olan kadınlar, "hoca" olarak anılmakta; haftanın belli günleri, mahallenin kadınlarının toplanarak sohbet ve mevlit geleneğini sürdürdükleri bilinir. Bu kadınların bir vasfı da dini tedrisatın yasaklanmasından itibaren, evlerinde "okuma" tabir edilen bir yöntemle, evlerinde mahallenin çocuklarına Kuran okumayı öğretmeleridir. Maraş'ın kadınları, her dönem, dini hayata erkeklerinden çok daha fazla hassasiyet göstermişlerdir.

Maraş'ta dini hayatın canlılığı noktasında bir diğer önemli husus da Cumhuriyet döneminde açılan İmam Hatip okullarından birinin Maraş'ta

---

<sup>2</sup> Evliyalarının büyüklerinden Mehmet Ali Maraşi (Duruş Efendi) ismiyle maruf bir şeyh efendidir. Darende'ye bağlı Somuncu Baba Ekolünden olup, Nakşibendiliğin Halid-i Bağdadi kolundan bir Allah dostudur (Yaşar, (tarihsiz): 17).



---

## Kahramanmaraş Şehir Kimliği Üzerine Toplumsal Yapı Çözümlemesi

---

açılmasıdır. Maraş'ın yetiştirdiği şair, yazar ve düşünce adamlarının muhafazakâr, dindar çevrelerin aydınları olması hem bu dini duyarlılığın neticesi hem de bu dini duyarlılığı canlı tutan unsur olmuştur.

Geleneksel hayat tarzında, Maraş'ta da camiler, önemli fonksiyonu olan yerlerdir. Erkekler, namazları camide kılardı. Genellikle yatsı namazlarından sonra "hücre" denilen camide sohbet ve eğitim amaçlı olarak kullanılan bölümde erkekler oturur sohbet ederdi. Yine tekkelerin kapatılmasıyla zikir geleneği, bu cami hücrelerinde ve evlerde toplanılarak bir süre devam etmiştir. Özellikle Ramazanlar, dini hayatın çok yoğun yaşandığı günlerdir. Teravihe kadın, erkek ve özellikle çocukların rağbeti çok fazladır. Teravihe gitme geleneği, çocuklar için de bir eğlence vesilesi olmaya devam etmektedir. Mübarek gecelerde, sakal-ı şerif ziyaretleri heyecan içinde geçer. Sakal-ı şerif ziyaretleri, bu toplumun hangi özlemlerin insanı olduğunu yansıtmaya devam etmektedir.

Dini duyarlılığın bir göstergesi olarak Maraşlılar, bugün de Cumhuriyet döneminin ülkemizdeki en büyük camilerinden biri olan Abdulhamid Han Camii'ni inşa etmekle de övünmektedirler. Abdulhamid Han Camii için açılan internet sitesinin anasayfa spotunda Abdulhamid Han'ın şu cümlesi yer almaktadır: "Bizi yükselten, dinimize karşı duyduğumuz büyük aşktır."

Maraş'ta gerçek din adamlarına ve ulemaya her zaman saygı gösterilir. Maraş'ın meşhur müftülerinden Hafız Ali Efendi (vefatı 1967), Ulucami'den çıkıp Çarşıbaşı'ndaki müftülük binasına giderken Belediye Çarşısı'ndan geçer, iki taraflı esnafa selam vererek ilerler. Namaz kılan kılmayan bütün esnaf, dükkandan dışarıya çıkarak Hafız Ali Efendi'ye selam verir. Dükkânda işi olup da Müftü Efendi'nin ne zaman geçeceğini kestiremeyen esnaf, cırağını kapıya diker ve Müftü Efendi yaklaşınca haber vermesini tembihler. Müftü Efendi ordan geçerken, dışarı çıkıp el bağlayarak onu bekler (Alparslan ve Özturan, 2010:202-203).

Netice olarak hem yetiştirdiği ilim adamları ve ilim adamlarına gösterdiği hürmet, hem de hayat tarzı olarak dini duyarlılık Maraş'ın önemli hususiyetlerinden biri olmaya devam etmektedir.

### 2.4. Kahramanmaraş'ta Kurtuluş ve "Maraşlılık Ruhu"

Maraş halkının eski yaşantısı basit ve kanaatkâr olup, insanları doğru düşünceli, açık sözlüdür. Eski aşiret alışkanlıkları yaşantılarında önemli bir yer tutmuştur. Metanet, sebat, inanç, doğruluk, iffet, teslimiyet, kanaat, ümit, iman vs. mânevî kültür unsurları, Maraş halkının ahlâkî özelliklerini belirlemiştir. Bütün Türklerde olduğu gibi, Maraş ahalisini dünyaya ağlayan üç şey tespit edilmiştir. Bunlar: Allah'ı, Devleti ve Ocağı'dır (Atalay, 2008:121).



Maraş Milli Mücadelesi'ne katılan bir Fransız Tabip Yarbay'ın, 1939 yılında bir gazeteciye verdiği beyanatında, Maraşlıların kahramanlığından hayranlıkla bahsettiği belirtilmektedir. Savaşta kolsuz yaralıların dişleriyle tetiği çekmeye çalıştığını, kadınların cephane taşıdığını ve daha birçok olaya şahit olduğunu anlatmıştır. Yarbay, Maraş Milli Mücadelesi'nden sonra insan havsalası ve mantık denilen şeylerin saçmalığına inanmaya başladığını ifade etmektedir. Ayrıca Maraş taburlarının yığılması yüzyıllardır anlatılmamıştır (Koç, 2009:319).

Maraş, kurtuluş savaşından sonra şehir olarak kırmızı şeritli İstiklal Madalyası ve Kahramanlık unvanıyla taltif edilmiştir. Bu madalya 17 Ağustos 1925 günü kaledeki bayrağa takılmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar, Maraş'la ilgili hatıralarında "Maraş'ta 12 Şubat 1920'den sonra Kahramanlık herkesin malı olmuştur. Çünkü her evde veya dükkânda, kahraman veya çocuğu veya torunuyla karşılaşmakta" tespitini yapmıştır (Tanpınar, 2006).

Maraş'ta halen devam eden ve günlerce süren Kurtuluş etkinlikleri yapılır. Bütün mahallelerin gençleri, "çete" elbiseleri giyerek davul zurna ile eğlenceler tertip edilir ve İstiklal Harbi'nde gösterilen kahramanlıklar yad edilir. 12 Şubat Kurtuluş gününe ilçelerden ve köylerden de çeteler katılır.

İstiklal Harbi döneminin Fransız hekim ve toplumbilimcisi Gustave Le Bon'un da Maraşlıların mânevî gücünün kaynağına bir hayli vurgu yapar: "Müslümanların (Maraşlıların) bu harpte göstermiş oldukları şecaat ve cesaret bir filozof için ibret alınacak bir derstir. Çünkü; şimdiye kadar dünyayı idare etmiş olan din kuvvetinin bugün dahi idare etmekte olduğunun bir delilidir" (İlbey, 2015).

Maraş Kurtuluş Harbi'nin iki temel faktöründen biri, Kale'den Türk Bayrağı'nın indirilmesi; diğeri ise Türk kadınının peçesinin açılmaya

---

## Kahramanmaraş Şehir Kimliği Üzerine Toplumsal Yapı Çözümlemesi

---

çalışılmasıdır. Dolayısıyla, Maraş, değerler etrafında bütünleşmiş bir şehir olarak manevi değerlerini her zaman savunmuştur. Bu özelliğini halen de devam ettirmekte olan bir şehirdir.

“Maraşlılık ruhu” diye bir kavram vardır. Bunu zaman zaman Maraş’ın deli poyrazına bağlayanlar olsa da varlığının birlik ruhu ile devam edeceğinin bilincinde olmasından kaynaklanmaktadır.

Eski Meclis Başkanlarından hemşerimiz Ferruh Bozbeyli, 1969 veya 1970 yıllarında Kurban Bayramı için Maraş’a gelir. Maraş’ta kurbanlarını kesen İstiklal Madalyalı bir Gazi, Bozbeyli’ye şöyle sorar: “Bizim 30 milyon dolar dış borcumuz varmış, doğru mu?” Bozbeyli de “Evet, daha fazla” der. Gazi, “Bana şu madalya yüzünden 3 ayda bir maaş veriyorlar. Benim bir ayağım çukurda, 3 aylık maaşımın tamamını vereyim; bütün memurlar da birer aylık maaşını versinler, borcumuzu ödeyelim. Yoksa mahşer günü elin gavuru yakamıza yapışacak.” Bozbeyli, bu duruma şöyle bir yorum getirir: “Bu Maraş Harbi’ni sizin gibi fedakârca düşünen insanlar kazandı. Burada şöyle bir incelik var. Bu Maraşlı, devletin borcunu kendi sırtında hissediyor. Yarın Allah kendinden hesap soracak diye düşünüyor. İşte bu ve buna benzeyen insanların yaşadığı yerdir Maraş” (Öztürk, 2005:110).

Milli Savunma Bakanlığı terörle mücadele raporlarında Türkiye’nin nüfusu en kalabalık üç ili İstanbul, Ankara ve İzmir dikkate alınmadığında ve Güneydoğu illeri dışarıda tutulduğunda, nüfusuna göre en fazla şehit veren ilin Kahramanmaraş olduğu görülmektedir. ([www.medyafaresi.com](http://www.medyafaresi.com), 02.02.2015). Bozbeyli’nin sohbeti ve şehit sayıları gibi unsurlar bir arada düşünüldüğünde, bu durum, Maraş halkının devletine ve milletine olan sadakatının bir göstergesidir. Bu sadakat, David Easton’ın duygusal ve yaygın destek diye adlandırdığı (Vergin, 2003: 46-47), toplumun tarihsel birikiminden ve değerler sisteminden kaynaklanan tutumun yansımasıdır. Maraş’ın bu tutumu, siyasal davranışına da yansımaktadır. Maraşlı, ülke ve millet çıkarlarını kendi şehrinin ve şahsi çıkarının her zaman üstünde tutmaktadır.

Maraşlılık ruhu öyle bir ruhtur ki, yeri gelir insana pire için yorgan yaktırır. Yeri gelir işgalci Fransız’a kafa tutturur. Millet-i Sadık’a beklenmeyen tavrı karşısında Abdal Halil Ağa olur. Tarihi Uzunoluk Hamamı’ndan çıkan bacılarına sarkıntılık etmek isteyen Fransızların karşısına Sütçü İmam’ı diker. Ulu Cami imamı Rıdvan Hoca’ya “Kale’de düşman bayrağı dalgalanırken, cuma namazı kılmak bize farz değildir” dedirtir (Öztürk, 2005:110).

Kale’ye Fransız Bayrağı çekilmesinden sonra, Kısakürek ailesinden Avukat Mehmet Ali Bey tarafından kaleme alınan bildiri, Maraşlılık ruhunu özetler (Çelik, 2005:717, Kurtaran ve Çoğalan: 77) :

*“Âlem-i İslam’a Hitap*

*Ey millet-i necibe-i Osmaniye, vaktine hazır ol. 1300 küsür seneden beri Hz. Allah ve Peygamber-i Zîşan’ının hizmetine razı ettiğin bir din ölüyor. Yani ecdadının kanı pahasına fethettiği bir kalenin burc-u banusundaki Al Sancağın bugün Fransızlar tarafından indirilip, yerine kendi bandıraları konulmak üzere. Şimdi acaba bunu yerine koyacak sende birkaç yüz İslam gayreti hiç mi yok!*

*İğtişaş arzu etmeyin. Yalnız pür vekar ve azamet olarak Al Sancağımızı geri yerine koyalım. Tekrar kemal-i mehabet ve azametle yerlerimize avdet*

*edelim. Korkma, seni buradaki birkaç Fransız kuvveti kıramaz. Sen mütevekkilin Alellah kendi mevcudiyetini gösterecek olursan, değil birkaç Fransız kuvveti, hatta bütün Fransız milleti kıramaz. Buna emin ol."* 28 Teşrin-i Sani 335 (28 Kasım 1919 Cuma).

Maraşlılık ruhunu göstermesi bakımından, Maraş'ta İstiklal Madalyası'nın tek tek fertlere değil de Maraş halkına verilmesi de önemlidir. Kurtuluş Savaşı sonrasında Maraş'a bir yazı gönderilerek, Milli Mücadeleye katılanların listesi istenir. Şehrin ileri gelen yöneticileri toplanır, bir durum tesbiti yapar. Sonun da Ankara'ya "Maraş'da Milli Mücadeleye katılmayan tek bir fert bile yoktur" cevabı verilir. Bunun üzerine 5 Nisan 1925 yılında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, İstiklal Madalyası'nın Maraş'ta fertlere değil, şehir halkına verilmesini kararlaştırır ve Maraş, bir adet Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile taltif edilir.

Kıbrıs Barış Harekatı'na katılan subaylarımızdan birinin anlattığı şu anekdot da Maraşlıların kahramanlık ruhunu yansıtmaları bakımından kayda değerdir: Harekatın üçüncü ya da dördüncü günü, henüz çatışmalar devam ederken prefabrik karargahta korna sesi ve askerlerin hareketlenmesi üzerine görevli subay dışarı çıkar. Zira o dönemde Kıbrıs'ta kamyon yoktur ve korna sesi bir BMC kamyonu aittir. Kamyonun şoförüne kim olduğu, ne yaptığı sorulduğunda şu cevabı verir: "Ben Maraşlı bir şoförüm. Ordumuzun hareket yaptığını duyunca ne yapabilirim diye düşündüm. Kamyonuma karpuz yükledim ve askerimize dağıtmaya karar verdim. Bir kamyon karpuzla Mersin Limanı'na geldim. Askeri sevkiyat vardı; gelmeme müsaade edilmedi. Karpuzu Liman'da teslim etmem istendi. Ben de cephedeki askerlerimize dağıtmak konusunda ısrar ettim. Birkaç gün bekleyince, başka bir sevkiyat için yüklenen gemide boşluk kalınca haydi bin dediler. Ben de kamyonumu alıp geldim. Askerimize karpuz dağıtmak istiyorum" der (TRT Kıbrıs Harekatı Belgeseli, 2014).

Maraşlılık ruhu, sosyal ve gündelik hayata, Maraşlının haksızlığa rıza göstermemesi, çabuk parlaması, belki "dik başlılık" denilebilecek bir tavır olarak yansımaktadır. Yine bu çerçevede kavgaya her an hazır bir ruh hali olarak yansımaktadır.

## 2.5. Kültür ve Edebiyat Şehri Olarak Maraş

Maraş, Dulkadiroğlu Beyliği'nin merkezi olması; ayrıca Osmanlı döneminde de eyalet merkezi olarak varlığını sürdürmesi hasebiyle öteden beri kültür üreten merkezlerinden biridir. Maraş kültürü, coğrafi konumu ve siyasi ilişkileri çerçevesinde Memluklu, Osmanlı ve Safevi kültürlerinin ortak izlerini taşır. Bunun sebeplerinden biri, Dulkadiroğlu Beyliği'nin ne Osmanlı'ya ne Safevilere tam tabi olmadan beylik halinde varlığını devam ettirme politikasıdır. Vilayet hudutları içindeki nüfusun büyük kısmı son iki asırda iskân edilmiş göçebe aşiretlerdir. Nihayet Cumhuriyet sonrasında çevre illerin güzergâhından taşra düşmesi, Maraş'ı ekonomik ve sosyal sahada uzun müddet yerinde saydırmış; göç vermeyen ama göç de almayan kapalı bir şehir haline getirmiştir.

Ancak Osmanlı Dönemi'nde Tezkirelere göre tekke şiirinin önemli bir ismi Maraşî Zade Ahmed Kuddûsî, Halîl-i Meraşî, Elbistanlı Yemliha Zade Mustafa Kamil Efendi, Muîd Zade Muhammed bin Abdulaziz el Meraşî, Sümbülzade Vehbi Efendi, Hamacızade Hafız, Kurrazade Nadiri, Saçaklızade

---

## Kahramanmaraş Şehir Kimliği Üzerine Toplumsal Yapı Çözümlemesi

---

Muhammed bin Ebi Bekr el-Maraşî vb. gibi 22 divan şairi ve eserler vermiş ilim ve irfan adamları vardır (Alıcı, 2008).

Meşhur şairlerimizden bir diğeri Sebki'dir. Tezkirelerde geçen tek beyiti şöyledir: "Ser-te-ser verse ziyâ aleme hurşid-i kerem / Yine erbâb-ı dilin zulmeti zâil olmaz".

Bunların dışında Osmanlı döneminde, Maraş'ta büyük ilim ve irfan adamları arasında meşhur hattat Hayreddin el-Maraşî, Saidzâde Mehmed Efendi (Şam müftülüğü yapmış ve 1576'da Kudüs Mollası iken vefat etmiştir), Maraşî Abdurrahim Efendi, Semin Veli Efendi, Mehmet Şem'î Efendi, İbrahim Evliya Efendi vb. gibi zatlar sayılabilir.

Maraş'ta ilim adamı ve şair yetiştirme geleneği Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Maraş'tan fikir adamı ve şair yetişmesinin önemli sebeplerinden biri Necip Fazıl faktörüdür. Necip Fazıl, Cumhuriyet döneminin en fazla ses getiren, kitlelere en fazla tesir edebilen öncü bir fikir, aksiyon ve mücadele adamıdır. İstanbul'da doğmuş, orada yaşamış olmakla beraber Maraşlılığını yüksek sesle söyleyen, bunu iftihar vesilesi yapan çok önemli bir şairdir de. Kabuğunu kıramayan, hızla çevre illerin gerisine düşen Maraşlı'nın itilmişliğini, kaale alınmamasını, işe yaramazlık duygusunu izokarakışle edecek, varlığını duyuracak tek faktör Necip Fazıl'ın hemşehrilik vurgusudur.

Necip Fazıl'ın Maraş'ta sahiplenilmesini, Maraş'ın dini duyarlılık ve karakteristik Maraşlılık ruhuna da bağlamak mümkündür. Gerekçe ne olursa olsun Necip Fazıl gibi birini genelden daha farklı ve yakın bir sahiplenmeyle gündeminize almanız demek, kaçınılmaz olarak yazıyla, kâğıtla, kalemle, matbuatla, şiirle ünsiyet peyda etmeniz demektir; öyle de olmuştur. Bugün ülke çapında tanınan Maraşlı birçok yazar Necip Fazıl'ın tilmizidir. O yıllarda farklı sebeplerle İstanbul'a giden Maraşlı gençlerin ilk işi Necip Fazıl'la tanışmak ve onun sohbet yahut hizmet halkasında yer almaktır. Çokluğu merak edilen Maraşlı yazarların daha ziyade 70'li yıllardan itibaren kalem oynatan ve Büyük Doğu fikriyatından beslenen isimler olması Necip Fazıl faktörünü bir kere daha ön plana çıkarmaktadır (Yurtgezen, 2014).

Edebî faaliyetlerdeki yoğunluk, genellikle bir arkadaş grubunun etkileşiminden ortaya çıkar. 60'lı yıllarda Maraş Lisesi'nde böyle bir arkadaş grubu vardır. Nuri Pakdil, Cahit Zarifoğlu, Özdenören kardeşler, hatta Urfalı olmasına rağmen rahmetli M. Akif İnan bu hevesli grubun sürgünleridir. Necip Fazıl tesiri ve kılavuzluğu mahfuz olmakla birlikte bu ekiptekiler daha sonra buldukları metropollerde çıkardıkları dergilerle, sanat anlayışlarıyla "ağabey"lik statüsüne ulaşmışlardır. Yüksek tahsil için gelen sonraki kuşaklara hemşehrilik sorumluluğuyla sahip çıkarken bile bu ağabeylerin "edebiyatçı" kimlikleri kendiliğinden yönlendirici bir rol oynamıştır. Nitekim "Edebiyat Dergisi Çizgisi" diyebileceğimiz bir damar hâlâ sürmektedir.

Daha sonra dergicilik geleneği diyebileceğimiz bu etkileşimin sonucu olarak Hamle, Mavera, Dolunay, Dava, Edebiyat Yaprağı, İnsan Saati, Andırın Postası'na ek olarak yayınlanan Kırkikinci Yazıları, Alkış, Edik, Dört Mevsim Maraş, vb. gibi daha pek çok uzun ya da kısa süreli dergi Maraş mahreçli olarak yayınlanmıştır. Kurtuluş Bayramı etkinliği şeklinde yayınlanan Sütçü İmam, Kurtuluş Dergisi, Madalyalı Şehir, Tarihi Uzunoluk, gibi dergiler de bu dergicilik geleneğinin farklı bir boyutunu yansıtmaktadır. Türkiye Yazarlar Birliği'nin yayınlamış olduğu Gülbang, Genç Adım gibi dergiler internet ortamına da

taşınmıştır. Günümüzde Yoldaki Kalemler örneğinde olduğu gibi internet dergiciliği, edebiyat dergisi şeklinde Maraş merkezli olarak sürdürülmektedir. Maraş'ta kültür ve edebiyat faaliyetlerinin gelişmesinin bir diğer nedeni olarak Türkiye'deki ilk İmam-Hatip okullarından birinin Maraş'a açılmış olmasını zikretmek lâzım. Açıldığı ilk yıllarda yedi yıl boyunca Arapça ve Farsça öğretimi vermesi, bu okullardaki talebelere Türkçeyi daha iyi öğrenip kullanmak, çok zengin bir kelime dağarcığına sahip olmak gibi bir imtiyaz kazandırdı. Nitekim birçok Maraşlı şair ve yazar İmam-Hatib'in ilk dönem talebelerindedir. Şüphesiz bu Maraş'a mahsus bir avantaj değildir. Bu okulların açıldığı diğer birkaç il de Türkçesi kavi talebeler yetiştirmiştir; dili iyi kullanan mahdut sayıdaki yazarlarımızın çoğu da bunlar arasından çıkmıştır.

Dil imtiyazımızın bir diğer ve derin sebebi Maraş'ın üç dört kuşak öncesine kadar müşahede edebildiğimiz "hanım okur" kitlesidir. Altmışlı yılların sonuna kadar Maraş'ta erkeklerin berduşluğuyla tezat teşkil eder tarzda kadınlar son derece müteveyyindi ve hemen hepsi mütevazı de olsa bir kitaplığa sahipti. Bu sebeple olmalı Maraş'ta "ohuma" denilen eski mahalle mekteplerinin büyük kısmı "kadın hoca"ların eviydi. Nineler, Ahmediyye'den Muhammediyye'ye, Envârü'l-Âşıkîn'den Tûtînâme'ye, Kısas-ı Enbiyâ'dan Müntehâ'ya, Tezkiretü'l-Evliyâ'dan Yusuf ile Zeliha'ya, muhtelif divanlara kadar Osmanlı elifbâsıyla yazılmış onlarca kitabı hemen her gün torunlarına okurdu. Bugün birçoğu mahallî zannedilen kelimelerle kısmen yaşayan bu kitaplardaki bin yıllık Türkçe, kırk yıl öncesine kadar Maraşlının "ana dili"ydi. Bugünkü edebiyat zenginliğinin arkasında duran bu dili hesaba katmamak haksızlık olur. Maraş'taki şiir ve şair mâdeninin ikinci ve önemli bir damarı ise Karacoğlandan yahut âşıklık geleneğinden kopup gelmektedir. Yukarıda nüfusun önemli bir kısmının sonradan iskan edilmiş göçer topluluklar olduğunu söylemiştik. Bu göçerlerin hemen hepsinde Karacoğlan tarzı, bir gelenektir. Zaten Karacoğlan da bu coğrafyanın göçerlerindedir. Bu yüzden Maraş'taki cönklerle şiirleri dercedilmiş belki yüzlerce mahallî şâir var. Bunlar arasında hem "hanım" hem "hoca" olan Hafize Hoca gibilerine dahi rastlamak mümkün. Abdurrahim Karakoç, bu çizginin bugün de örnek alınan çok güçlü bir temsilcisidir. Ekinözünde küçük bir memurken mahallî imkânlarla bastırıldığı "Hasan'a Mektuplar"ının o günün şartlarında dahi ülke genelinde tanındığı, elden ele dolaşarak ezberlendiği bilinmektedir.

Bu geleneğin diğer tanınmış bir temsilcisi de Aşık Mahsuni Şerif'tir. Bugün de Abdurrahim Karakoç'un türkü formunda bestelenmiş şiirlerini (mesela Mihriban türküsü) ve Aşık Mahsuni'nin türkülerinden birini (mesela İşte Gidiyorum Çeşm-i Siyahım türküsü) insanlarımız mutlaka biliyordur. Nihayet Karacoğlan çizgisinden evrensel ufuklara havalanan ve rastladığı bütün kabiliyetli şâir adaylarını kanatları üstünde zirvelere taşımaya çalışan şiirin "Beyaz Kartal"ı merhum Bahattin Karakoç da önemli bir faktördür. Bahattin Karakoç ne Maraş'la ne de Türkiye'yle kendini sınırlayan bir şair değil ama Maraş'ta yaşıyor. Varlığı dahi bulunduğu yeri bir şiir iklimine çevirecekken o bununla yetinmedi, Maraş'ı şiirin merkezi yapmaya gayret etti. Dolunay Dergisi, Dolunay Şiir Şölenleri, Dolunay Yayınları, Maraş'ı yıllarca Türkiye'deki edebiyat gündeminin başına taşıdı. Bugün eli kalem tutan Maraşlı şair ve yazarların bir kısmı da Dolunay bakiyesi yahut Karakoç'un kültürümüze armağanıdır (Yurtgezen, 2014).

### 3. SONUÇ

Kahramanmaraş, Türkiye'nin sadelik vasfıyla öne çıkan, içe kapalı bir şehridir. Son dönemlerde ekonomik atılımları, tanıtım çabalarıyla öne çıkmakla beraber, muhafazakar şehir kimliği, edebiyat, sanat ve fikir alanlarında yetiştirdiği şair ve yazarlar, şehre özgü dondurma, biber, tarhana gibi unsurlarla tanınmış bir şehrimizdir.

Gerek yerleştiği coğrafya, gerek tarihi şartlar şehrin karakteristik vasıflarına şekil vermiştir. Tarihte de geçiş bölgesinde yer alması nedeniyle kilit bir rol oynamıştır. Kurtuluş Savaşı'nı başlatan bir şehir olarak bu rolünü devam ettirmiştir. Kahramanmaraş'ta başta Kurtuluş Savaşı dönemi olmak üzere Şeyh Ali Sezai Efendi örneğinde olduğu gibi din adamlığıyla milli kahramanlık aynı şahıslarda birleşmiştir. Şehrin kültüründe din gayretiyle vatan millet gayreti aynı anlama gelir.

Devlete bağlılık, vatan ve milletin istikbali söz konusu olduğunda göstereceği gayret hususunda hiç kimsenin şüphesi olmaması gereken bir şehirdir. Bu vasıfları, kısaca "Maraşlılık ruhu" olarak ifade edilebilir.

Öte yandan, Necip Fazıl'ın tek parti dönemindeki mücadelesi de dini kahramanlık örneği olarak zikredilmelidir. Gerek kapalı şehir olma vasfı, gerekse kadınlar arasındaki dini hayatın canlılığı, ilk açılan imam hatip okullarından birinin Maraş'ta açılmış olması, evlerdeki okuma geleneği, dil üzerinde bir hassasiyet oluşmasına ve şair ve yazarlık alt yapısının oluşmasına sebep olmuştur. Günümüzde de "Yedi Güzel Adam" figürüyle öne çıktığı üzere edebiyat kültürü aynı şekilde devam etmektedir.

Maraş kahramanlarının dilinden söylenen "Maraş bize mezar olmadan düşmana gülizar olmaz" sözü, bugün Maraş Kalesi'nin eteklerinde büyük harflerle kazanmıştır. Maraş kahramanlığının sembol isimlerinden Malik bin Ejder Hazretlerinin yüksek bir tepeden nazarları ve himayesinde, bu söz Maraş kahramanlığının ve Maraşlılık ruhunun ilelebet süreceği anlamına gelmektedir.

### KAYNAKÇA

- Alıcı, Lütfi, (2008). **"Tezkirelere Göre Kahramanmaraşlı Divan Şairleri"**, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi (18.01.2008),
- Atalay, Besim, (2008). **Maraş Tarihi ve Coğrafyası**, (Yayına Hazırlayanlar: İlyas Gökhan, Mehmet Karataş), Ukde Yayınları, Kahramanmaraş.
- Best Steven ve Kellner Douglas, (1998). **Post-Modern Teori, Eleştirel Soruşturmalar**, Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Çelik, Recep, (2005). **"Maraş Milli Mücadelesinde Din Adamları"**, I. Kahramanmaraş Sempozyumu Cilt II, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, İstanbul. ss. 713-728.
- Deniz Topçu, Kadriye (2011). **"Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği"**. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8:2, ss. 1048-1072. <http://www.insanbilimleri.com> (erişim tarihi: 03.02.2015).
- Erkal, Mustafa, (1997), **Sosyoloji (Toplumbilimi)**, Der Yayınevi, İstanbul
- Gökşen, Gökhan, (2017), **"Abdal Halil Ağa"**, Kahramanmaraş Ansiklopedisi, Cilt. 1, KSÜ Yayın No: 145, ss. 9-10.
- Günay, Nejla, (2013). **"II. Meşrutiyetin İlanının Maraş'ta Algılanışı"**, Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu, III. Cilt içinde

- (Editörler: Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar), Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş, ss. 233-244.
- Güven, Sami, (1999), **Toplumbilim**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- [http://www.medyafaresi.com/haber/Terore-en-fazla-sehit-veren-il-hangisi-Sasiracaksiniz\\_29433.html](http://www.medyafaresi.com/haber/Terore-en-fazla-sehit-veren-il-hangisi-Sasiracaksiniz_29433.html), 14-09-2009, erişim tarihi: 02.02.2015).
- [http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/lutfi\\_alici\\_kahramanmaraşli\\_divan\\_sairleri.pdf](http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/lutfi_alici_kahramanmaraşli_divan_sairleri.pdf) (erişim tarihi:02.02.2015)
- İlbey, Ahmet Doğan, (2015). “**Maraş Müdafaasının İtilaf Devletlerindeki Caydırıcı Tesirleri**”, <http://www.habervaktim.com/yazar/57559/maraş-mudafaasının-tilaf-devletlerindeki-caydirici-tesirleri.html> (erişim tarihi, 06.02.2015)
- Karakaya, M. Fatih, (2017), **Son Klasik İlk Modern Pitirim Aleksandroviç Sorokin ve Sosyolojisi**, Kocav Yayınları.
- Koç, Kemalettin, (2009). “**Tarih Boyunca Maraş Şehri'nin Gelişmesini Etkileyen Faktörler**”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21 / 2009, ss: 311-326.
- Koç, Kemalettin, (2010). **Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi**, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş.
- Kurtaran, Halit ve Coğalan, Celal, (2008). “**Milli Mücadelede Düşmana Atılan İlk Kurşun**”, İstiklal Savaşında Maraş içinde (Hazırlayanlar: Yaşar Alparlan, Serdar Yakar), Ukde Yayınları, Kahramanmaraş, ss: 75-96.
- Maraş Katliamı Belgeseli, (1978), 1.06.43-1.07.16 dakikalar arası <https://www.youtube.com/watch?v=JZ7b9J-Q5jM> (10.12.2018).
- Okumuş, Ejder, (2009). “**Evliya Çelebi'nin Gözüyle Kahramanmaraş**”, Seyehatnâme, Şehir Tarihi ve Coğrafya Kitaplarına Göre Maraş içinde (Hazırlayanlar, Yaşar Alparlan, Serdar Yakar), Ukde Yayınları, Kahramanmaraş, ss. 9-51.
- Öztürk, Hüseyin, (2005). “**Maraşlılık Ruhuna Felsefi bir Yaklaşım**”, I. Kahramanmaraş Sempozyumu Cilt II, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, İstanbul. ss. 707-711.
- Tanpınar, A. Hamdi, (2006), **Maraşlıların Bayramı**, Dört Mevsim Maraş Dergisi, Şubat 2006, <http://www.kahramanmaraş.org/forum/archive/index.php?t-15272.html> (erişim tarihi, 10.12.2018)
- TRT, Kıbrıs Barış Harekatı Belgeseli, Yayın tarihi: 20.07.2014 TRT 2 saat: 21.15
- Uludağ, Süleyman ve Köksal, Asım, (2002) **Kuddusi Ahmed Efendi**, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt. 26, ss. 315-316.
- Vergin, Nur, (2003), **Siyasetin Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Yaşar, Halide, (tarihsiz), **Kutbu'l Arifân Es-Seyyid Mehmed Ali Maraşî ks. ve Altın Silsile**, (yayınevi belirtilmemiş).
- Yazıcı, Erdinç, (1998). “**Türk Sosyo-Kültürel Yapısında Gözlenen Değişmeler: Karmaşık Bir Dönüşümün Hikayesi**”, Yeni Türkiye, Cumhuriyet Özel Sayısı III, Eylül-Aralık 1998.
- Yurtgezen, Ali, (2014). **Maraş'ın Şiiri**, Şehir ve Kültür Dergisi, Aralık 2014.